אאנן נעבד לחומרא במוגביהו מן הקרקע טפח א"ר אחא בר' חנינא מאי קראה 1כוס ישועות אשא ובשם ה' אקרא גונותן עיניו בו כי היכי דלא ניסח דעתיה מיניה דומשגרו לאנשי ביתו במתנה כי היכי דתתברך דביתהו עולא אקלע לבי רב נחמן כריך ריפתא בריך ברכת מזונא יהב ליה כסא דברכתא לרב נחמן א"ל רב נחמן לישדר מר כסא דברכתא לילתא א"ל הכי א"ר יוחנן אין פרי בטנה של אשה מתברך אלא מפרי בטנו של איש שנאמר 2וברך פרי בטנך פרי בטנה לא נאמר אלא פרי בטנך תניא נמי הכי ר' נתן אומר מנין שאין פרי בטנה של אשה מתברך אלא מפרי בטנו של איש שנאמר וברך פרי בטנך פרי בטנה לא נאמר אלא פרי בטנך אדהכי שמעה ילתא קמה בזיהרא ועלתה לבי חמרא ותברא ד' מאה דני דחמרא א"ל רב נחמן נשדר לה מר כסא אחרינא שלח לה כל האי נבגא דברכתא היא שלחה ליה ממהדורי מילי ומסמרטוטי כלמי א"ר אסי האין מסיחין על כוס של ברכה ואמר רב אסי אין מברכין על כוס של פורענות מאי כוס של פורענות א"ר נחמן בר יצחק כוס שני תנ"ה השותה כפלים לא יברך משום שנאמר 3הכון לקראת אלהיך ישראל והאי לא מתקן א"ר אבהו ואמרי לה במתניתא תנא האוכל ומהלך מברך מעומד וכשהוא אוכל מעומד מברך מיושב וכשהוא מיסב ואוכל יושב ומברך והלכתא בכולהו יושב ומברך:

הדרן עלך שלשה שאכלו

אלו אדברים שבין בית שמאי ובין בית הלל בסעודה ב"ש אומרים מברך על היום ואח"כ מברך על היין וב"ה אומרים במברך על היין ואחר כך מברך על היום ב"ש אומרים נוטלין לידים ואח"כ מוזגין את הכוס וב"ה אומרים המוזגין את הכוס ואח"כ נוטלין לידים ב"ש אומרים מקנח ידיו במפה ומניחה על השלחן וב"ה אומרים על הכסת ב"ש אומרים מכבדין את הבית ואח"כ נוטלין לידים וב"ה אומרים נוטלין לידים ואח"כ מכבדין את הבית טב"ש אומרים נר ומזון בשמים והבדלה וב"ה אומרים נר ובשמים מזון והבדלה ב"ש אומרים שברא מאור האש וב"ה אומרים סבורא מאורי האש יאין מברכין לא על הנר ולא על הבשמים של עכו"ם ולא על הנר ולא על הבשמים של מתים ולא על הנר ולא על הבשמים של ע"ז ואין מברכין על הנר עד שיאותו לאורו מי שאכל ושכח ולא בירך ב"ש אומרים יחזור למקומו ויברך וב"ה אומרים יברך במקום שנזכר ועד מתי מברך כעד כדי שיתעכל המזון שבמעיו גבא להן יין אחר המזון אם אין שם אלא אותו כוס בית שמאי אומרים מברך על היין ואח"כ מברך על המזון ובית הלל אומרים למברך על המזון ואח"כ מברך על היין מועונין אמן אחר ישראל המברך ואין עונין אמן אחר כותי המברך עד שישמע כל הברכה כולה: **גמ'** נתנו רבנן דברים שבין ב"ש וב"ה בסעודה ב"ש אומרים מברך על היום ואח"כ מברך על היין שהיום גורם ליין שיבא וכבר קדש היום ועדיין יין לא בא וב"ה אומרים מברך על היין ואח"כ מברך על היום שהיין גורם לקדושה שתאמר סדבר אחר ברכת היין תדירה וברכת היום אינה תדירה תדיר ושאינו תדיר תדיר קודם והלכה כדברי ב"ה מאי ד"א וכי תימא התם תרתי והכא חדא ה"נ תרתי נינהו ברכת היין תדירה וברכת היום אינה תדירה תדיר ושאינו תדיר תדיר קודם והלכה כדברי ב"ה פשיטא דהא נפקא בת קול איבעית אימא קודם בת קול ואיבעית אימא לאחר בת קול ורבי

אנן נעבד לחומרא. שלא תקייע שמאל לימין בשעת ברכה: **שמעה ילתא.** שלא ישגר לה כוס של ברכה: **קמה בזיהרא.** עמדה בכעס: **כל האי נבגא דברכתא היא.** כל יין שבחבית ככוס של ברכה הוא שתי ממנו: **נבגא.** כוס כמו לשתי מר ו)אנבגא: **ממהדורי מילי.** ממחזירי בעיירות ילכו תמיד דברים: **ומסמרטוטי כלמי.** וממשמשי בגדים בלויים וממורטים ילכו כנים. כנים ו) מתרגמי' כלמתא: **אין מסיחין.** משאחזו עד שיברך: **כוס שני.** שהוא של זוגות והעומד (א) על שלחנו ושתי זוגות ניזוק על ידי שדים: **כפלים.** זוגות: **הכון לקראת** (ב). בדברים נאים ולא בדברי פורענות: **מסב.** במטה דרך הסבה: **והלכתא בכולהו יושב ומברך:**

הדרן עלך שלשה שאכלו

אלו דברים וכו' בסעודה. שנחלקו בהלכות סעודה: **מברך על היום.** בקידוש שבתות וימים טובים: **ואחר כך מוזגין את הכוס.** יין הבא לפני המזון כדאמרינן בפרק כיצד מברכין (לעיל מג.) הסבו אע"פ שנטל כו' הביאו להם יין וכו' וקאמרי ב"ש נוטלין לידים ואחר כך שותים את הכוס ואוכלים סעודתם בההיא נטילה וב"ה אומרים מוזגין את הכוס ושותין אותו ואחר כך נוטלין לידים. וטעמא דתרוייהו מפרש בגמרא: **מקנח ידיו במפה.** מנטילת מים ראשונים: **ומניחה על השולחן.** מקנח בה ידיו תמיד מזוהמת התבשיל: **וב"ה אומרים.** על הכר או על הכסת יניחנה אחרי כן ושם יקנח בה ידיו תמיד. וטעמא מפרש בגמ' ח): **מכבדין את הבית.** מקום שאכלו שם אם הסבו על גבי קרקע מכבדים את הקרקע או אם הסבו על השלחן מכבדין את השלחן משיורי אוכלין שנתפזרו עליו: **ואחר כך נוטלין לידים.** מים אחרונים: **נר ומזון.** מי שאין לו אלא כוס אחד במוצאי שבת מניחו עד לאחר המזון וסודר עליו נר ומזון ובשמים והבדלה כו': **אין מברכים על הנר ועל הבשמים של עכו"ם ושל מתים.** טעם דכולהו מפרש בגמרא ט): **שיאותו.** שיהו נהנים ממנו: **עד כדי שיתעכל המזון.** מפרש שיעורא בגמ' י): **מברך על היין.** בגמרא כ) מפרש פלוגתייהו: **עונין אמן אחר ישראל המברך.** אפילו לא שמע אלא סוף ברכה אבל לא לאחר כותי שמא בירך להר גריזים: **גמ' שהיום גורם ליין שיבא.** כוס זה לא בא אלא בשביל שבת לקידוש: **וכבר קדש היום.** משקבלו עליו או מנאת הכוכבים: **ועדיין יין לא בא.** לשלחן וכשם שקודם לכניסה כך קודם לברכה: **שהיין גורם לקדושה שתאמר.** שאם אין יין לא מקדשין. והמקדש על הפת גם הוא במקום יין וברכת הפת קודמת: **תדיר קודם.** נפקא לן במסכת זבחים ל) מהאי קרא דכתיב במוספין מלבד עולת הבקר אשר לעולת התמיד תעשו את אלה מ) מלבד משמע לאחר שהקרבתם התמיד תקריבו המוספין וקא דרשינן אשר לעולת התמיד קרא יתרא למילף דבשביל שהיא תמיד הקדימה הכתוב ומכאן אתה למד לכל התמידין: וכ'

אין מסיחין על כוס של ברכה. פירש"י שלא יסיח (דעת) המברך משנתנו לו כוס של ברכה וה"ה המסובין שאין רשאין להסיח דבעינן שיתכוין שומע ומשמיע וגם אין להפסיק השומעים בשיחת חולין כמו שאין המברך רשאי להסיח ואע"פ שאמר התם (פרק במה דר"ה ד' לד:) שמע תשע תקיעות בתשע שעות ביום יצא משמע שהשומע שח בינתים ואפילו הכי יצא אך לכתחלה אין לעשות כן ומיהו נראה דהיינו דוקא בשעה שהמברך שותק מעט בין ברכה לברכה אבל בשעה שהוא מברך אם היה מדבר אפילו בדיעבד לא יצא:

והלכתא בכולהו יושב ומברך. לפי שברכת המזון דאורייתא החמירו בה להיות יושב ומברך שהרי עשרה דברים נאמרו בו מה שאין כן בשאר ברכות והוא נוטריקון ואכלת ושבעת שב עת וברכת לברכת המזון מפי רבי משה אלגרט:

הדרן עלך שלשה שאכלו

עין משפט נר מצוה

[א ב מיי' פכ"ט מהל' שבת הל' ז] סמג עשין כט טוש"ע או"ח סי' קפג סעיף ד:
פו ג ד סמג וטוש"ע שם:
פח ה מיי' פ"ז מהלכות ברכות הלכה טו טוש"ע שם סעיף ו:
פט ו מיי' פ"ד שם הל' א סמג שם טוש"ע או"ח סי' קפג סעיף ט:
א ז מיי' פכ"ט מהל' שבת הלכה ו ז סמג עשין כט טוש"ע או"ח סי' רעא סעיף י:
ח [מיי' שם הל' ז טוש"ע שם סעי' יג וסי' רסט סעי' א]:
ט [מיי' פכ"ט מהלכות שבת הל' כד טוש"ע או"ח סי' רצח סעיף א]:
ב י מיי' פ"ט מהל' ברכות הל' [ז] ח ט ופכ"ט מהל' שבת הל' כה סמג עשין כט כט טוש"ע או"ח סי' רח סעיף ג ה ו וסי' רצו סעיף ג וסי' רצח סעיף יג:
כ [מיי' פ"ב מהלכות ברכות הל' יד ופ"ד הל' א טוש"ע או"ח סי' קפד סי"ה]:
ג ל [מיי' פ"ז מהלכות ברכות הלכה יד] טוש"ע או"ח סי' קצד סעיף ב:
ד מ מיי' פ"א מהלכות ברכות הלכה יג סמג עשין כז טוש"ע או"ח סי' רטו סעיף ב:

◆

רבינו חננאל

ומגביהו מן הקרקע טפח. פי' בתלמוד ארץ ישראל צריך להגביהו מן השלחן טפח. ונותן עיניו בו. שלא יסיח דעתו ממנו. כולא נבגא דברכתא היא. פי' ההוא מהדורא דכסא עד ששותין כל המסובין אחר הברכה ורגילין העם לקרות מתזור (כל) [על] כוס ברכה. ויש מי שאומר נטלי דמעטר בהן נקראין נגבא דברכתא. שלחה ליה ממהדורי מילי ומסמרטוטי קלמי. פי' רוכלין המחזירין למכור בפתחי בני אדם, ורובן עשויין למכור לנשים בפתחיהן מיני תכשיטין, לא תמצא בהן אלא דברים הרבה כענין משלים. ומבלאי בגדים שהן סמרטוטין לא תמצא אלא כנים, כך זה עולא, בעל דברים הוא, כמו הרוכלים. אמר רב אסי אין מסיחין על כוס של ברכה. פי' כי שקיל ליה לאלתר מברך. סליק פ"ז לפ"ש

מתני': אלו דברים שבין בית שמאי ובית הלל בסעודה ב"ש אומרים מברך על היום ואח"כ מברך על היין וב"ה אומרים מברך על היין ואח"כ מברך על היום. פי' על היום קידוש, על היין בורא פרי הגפן. מתני' בית שמאי אומרים נוטלין לידים ואח"כ מוזגין את הכוס ובית הלל אומרים מוזגים את הכוס ואח"כ נוטלין לידים. תנו רבנן בית שמאי אומרים נוטלין לידים ואח"כ מוזגין את הכוס, שאם אתה אומר מוזגין את הכוס תחלה, חיישינן שמא יטמאו משקין שאחורי הכוס מחמת הידים ויחזרו המשקין ויטמאו את הכוס ונמצא שותה בכוס טמא. בית הלל אומרים מוזגין את הכוס ואח"כ נוטלין לידים, בית הלל סברי כלי שנטמא אחוריו במשקין מותר להשתמש בו כדבעינן למימר לקמן. והא דגזרו בית שמאי משום ניצוצות, (מ)לא שכיחי, וכיון דמותר להשתמש בו חיישינן דאם יטול ידיו תחלה יהיו המשקין בידיו מטפיחין, וכשאר יגע הכוס בידו יטמא אותו המשקין מאחורי הכוס שהן טמאין, ויטמא המשקין (התם) א[ת] הידים, ונמצא אדם זה אוכל בידים מסואבות. ומפני מה אחורי הכוס שהן טמאין אין מטמאין האיש התופש בכוס אפילו בלא משקין, משום דאין כלי מטמא אדם. אמרו בית הלל לבית שמאי זה שאתם נודרין להשתמש בכלי טהור שאחוריו בלבד טמאין משום שמא נטמאו ניצוצות מתוך הכוס ויפלו לאחוריו ויטמאו, ניצוצות לא שכיחי. ותוב הא בענין תיכף לנטילה ברכה, הלכך מוזגין הכוס ומברכין ושותין ואח"כ נוטלין לידים (ואומ') [ואוכלין] מיד. והלכה (בר') [כבית] הלל. בית שמאי אומרים נר ומזון בשמים והבדלה וכו'. פסק מר רב יהודאי גאון כל היכא דאיכא קידוש יומא מקדש אריפתא [illegible] והיינו מוצאי שבת ונכנסת יו"ט ראשון, או יו"ט שני ולית ליה חמרא מקדש אריפתא, אבל הבדלה גריעתא לא מבדלינן אריפתא. ומר רב צמח גאון אמר בה טעמא שבשאר ימות השנה אין מבדלין על הפת, שאין קידוש היום [illegible] אי אפשר שלא לסעוד, דאמרינן אין קידוש אלא במקום סעודה. וכיון שלשלחן קבוע וסעודה קבועה לילי שבת ולילי יו"ט, וא"א שלא לסעוד, מקדש על הפת. אבל מוצ"ש אינו שולחן קבוע, דאי בעי אכיל ואי בעי לא אכיל, לא מבדיל אריפתא [ו]הילכתא אין מבדילין אריפתא.

מסורת הש"ס

א) פסחים קיד. סוכה נו., ב) פסחים קג., ג) [לקמן נג.], ד) תוספתא פ"ה הכ"ה [פסחים קיד.] [סוכה נו.], ה) פסחים שם זבחים צא., ו) [קדושין ע.], ז) [שמות מ], ח) [לקמן נב:], ט) [לקמן נג.], י) [לקמן נג:], כ) [לקמן נג.], ל) [דף פט.], מ) [במדבר כח],

◆

תורה אור השלם

1. כּוֹס יְשׁוּעוֹת אֶשָּׂא וּבְשֵׁם יְיָ אֶקְרָא:
תהלים קטז יג

2. וַאֲהֵבְךָ וּבֵרַכְךָ וְהִרְבֶּךָ וּבֵרַךְ פְּרִי בִטְנְךָ וּפְרִי אַדְמָתֶךָ דְּגָנְךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ שְׁגַר אֲלָפֶיךָ וְעַשְׁתְּרֹת צֹאנֶךָ עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לַאֲבֹתֶיךָ לָתֶת לָךְ:
דברים ז יג

3. לָכֵן כֹּה אֶעֱשֶׂה לְּךָ יִשְׂרָאֵל עֵקֶב כִּי זֹאת אֶעֱשֶׂה לָּךְ הִכּוֹן לִקְרַאת אֱלֹהֶיךָ יִשְׂרָאֵל:
עמוס ד יב

◆

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה כוס שני וכו' והעומד מעל: (ב) ד"ה הכון לקראת אלהיך בדברים:

◆

גליון הש"ס

גמ' ומשדרו לאנשי ביתו. עי' תוס' ריש סוטה ד"ה ר"מ:

◆

מוסף רש"י

אין מסיחין על כוס של ברכה. כלומר שלא יסיח דעת המברך משפשטו לו כוס של ברכה לברך (רש"י ברי"ף, ועי' תוס').

הדרן עלך שלשה שאכלו

מברך על היום. כשמקדש בערבי שבתות, קידוש היום תחילה ואחר כך ברכת היין (סוכה נו.). מברך על היין. והוא הדין למקדש על הפת (פסחים קיד.). בא להם יין. כל ימות השנה קאמר (לקמן נג.). אחר המזון. בתוך המזון לא בא להם וכשגמרו סעודתם בא להם לפני ברכת המזון (שם). שהיום גורם ליין שיבא. שאם לא היה מקק לכוס לפני סעודה (סוכה נו.). דהא נפקא בת קול. בערובין בפ"ק (יג:) יצאה בת קול ואמרה הלכה כבית הלל (יבמות יד. וחולין מד.).

◆

רב נסים גאון

תדיר ושאינו תדיר תדיר קודם. עיקרו במשנת זבחים בפ' (דף פט) ובמשנת הוריות בפרק אחרון (דף יב:) כל התדיר מחבירו קודם את חבירו ואמרינן בגמרא מנא הני מילי אמר אביי דאמר קרא (במדבר כח) מלבד עולת הבוקר אשר לעולת התמיד מכדי כתיב עולת הבוקר עולת התמיד למה לי מאי קאמר רחמנא האי דתדיר קדים ברישא: